

Тактика проведення допиту під час розслідування легалізації (відмивання) доходів, отриманих злочинним шляхом, в умовах використання віртуальних валют

Interrogation Tactics During the Investigation of Legalization (Laundering) of Profit, Obtained Illegally in the Conditions of Using Virtual Currencies

Олег Кремінський¹, Омельчук Любов¹
Oleg Kreminskiy, Lyubov Omelchuk

¹ University of State Fiscal Service of Ukraine
31 Universytetska street, Irpin, 08205, Ukraine

DOI: 10.22178/pos.71-2

LCC Subject Category: K1-7720

Received 29.04.2021

Accepted 26.05.2021

Published online 30.06.2021

Corresponding Author:
Oleg Kreminskiy
kashkinlaw@gmail.com

© 2021 The Authors. This article is licensed under a Creative Commons Attribution 4.0 License 

Анотація. Стаття присвячена актуальним питанням тактики проведення допиту під час розслідування легалізації (відмивання) доходів, отриманих злочинним шляхом, в умовах використання віртуальних валют як однієї з найпоширеніших слідчих (розшукових) дій. Особливу увагу приділено тактичним прийомам проведення допиту свідків, підозрюваних та обвинувачених. Запропоновані напрями вдосконалення окремих аспектів тактики допиту під час розслідування легалізації (відмивання) доходів, отриманих злочинним шляхом, в умовах використання віртуальних валют.

Ключові слова: допит; тактика допиту; легалізація; відмивання; віртуальні валюти; цифрові валюти; blockchain.

Abstract. The article is devoted to topical interrogation tactics during the investigation of legalization (laundering) of proceeds from crime. They are using virtual currencies as one of the most common investigative (search) actions. Particular attention is paid to the tactics of questioning witnesses, suspects and the accused. The directions of improving different aspects of interrogation tactics during an investigation of legalization (laundering) of proceeds from crime in the conditions of using virtual currencies are offered.

Keywords: interrogation; interrogation tactics; legalization; laundering; virtual currencies; digital currencies; blockchain.

ВСТУП

Негативні соціально-економічні процеси, що відбуваються в Україні породили значне зростання злочинності, яка накопичуючи капітали прагне їх легалізувати. Розробляючи нові механізми і способи легалізації (відмивання) доходів, отриманих злочинним шляхом, все більше застосовуються технології *blockchain*, які лежать в основі віртуальних валют. Все це актуалізує потребу як у розробці тактичних засад боротьби із цим негативним явищем (легалізацією), так і у виробленні відповідних рекомендацій із підвищення ефективності проведення слідчих (розшукових) дій в рамках розслідування злочинів, пов'язаних з легалізацією (відмиванням) доходів.

Зважаючи на те, що допит є єдиною слідчою (розшуковою) дією, без якої не може обійтися розслідування жодного кримінального провадження, актуальним є дослідження тактики його проведення під час розслідування легалізації (відмивання) доходів, отриманих злочинним шляхом, в умовах використання віртуальних валют.

Основні положення тактики допиту загалом досить докладно викладені в науковій літературі. Розробці рекомендацій і прийомів проведення допиту та інших слідчих (розшукових) дій під час розслідування злочинів, присвятили свої роботи Р. Белкін, І. Герасимов, та ін. Спираючись на науковий доробок цих науковців та з урахуванням слі-

дчої практики, маємо на меті сформулювати практичні рекомендації щодо тактики допиту під час розслідування легалізації (відмивання) доходів, отриманих злочинним шляхом, в умовах використання віртуальних валют.

Мета статті полягає в дослідженні окремих аспектів тактики проведення допиту під час розслідування легалізації (відмивання) доходів, отриманих злочинним шляхом, в умовах використання віртуальних валют.

РЕЗУЛЬТАТИ ДОСЛІДЖЕННЯ

Вивчення вітчизняного та зарубіжного досвіду показує, що допит є найпоширенішою слідчою (розшуковою) дією на початковому етапі розслідування легалізації (відмивання) доходів, отриманих злочинним шляхом, в умовах використання віртуальних валют. Допит є слідчою (розшуковою) дією, яка проводиться уповноваженою особою у встановленому законом порядку і направлена на отримання в усній або письмовій формі від свідка, потерпілого, підозрюваного, обвинуваченого, експерта відомостей щодо відомих їм обставин у кримінальному провадженні, що мають значення для цього кримінального провадження [12]. Допит – це одна з найскладніших слідчих (розшукових) дій, ефективна й результативна реалізація якої вимагає від слідчого проведення спеціальної попередньої підготовки, основними елементами якої є:

встановлення предмета допиту та вивчення матеріалів кримінального провадження, які мають до нього відношення;

встановлення кола осіб, які підлягають допиту, та їх кримінального процесуального статусу;

збір інформації щодо особи, яка підлягає допиту;

визначення тактики допиту;

формулювання питань з урахуванням обраної тактики.

Тактика допиту залежить від характеристик особистості допитуваної особи, займаної позиції, наявних у слідчого доказів, відомих обставин легалізації (відмивання) доходів, отриманих злочинним шляхом, в умовах використання віртуальних валют та інших чинників. У будь-якому випадку при допиті осо-

би, підозрюваної або звинувачуваної у легалізації (відмиванні) доходів, отриманих злочинним шляхом, в умовах використання віртуальних валют, слід встановити:

- період часу, протягом якого особа займається легалізацією (відмиванням) доходів;
- способи легалізації (відмивання) доходів;
- обсяг «відмитих» доходів;
- на що витрачалися «відмиті» доходи;
- способи накопичення злочинних доходів і т. д.

При наявності достатніх даних про вчинення злочину групою осіб, групою осіб за попередньою змовою, організованою групою або злочинною організацією необхідно також з'ясувати:

- склад групи або організації, функціональні ролі учасників;
- місце, час та способи їх спілкування;
- засоби зв'язку та переміщення і т. д.

При допиті свідків у справах про легалізацію (відмивання) доходів, отриманих злочинним шляхом, в умовах використання віртуальних валют, як правило, з'ясовують відомі свідкам факти, які можуть вказувати на легалізацію (відмивання) доходів, у тому числі способи легалізації (відмивання) доходів, способи розміщення «відмитих» доходів; коло осіб, які брали участь в легалізації (відмиванні) доходів і т. д. На нашу думку, не існує загальної схеми постановки свідку питань та їх загального переліку, оскільки їх вміст різноманітний і має співвідноситися зі слідчою ситуацією у справі та планом розслідування.

Специфіка розслідування легалізації (відмивання) доходів, отриманих злочинним шляхом, полягає в тому, що в першу чергу повинні допитуватися особи, які найменше причетні до скоєння діяння, а потім, у міру з'ясування предмета і способів легалізації та інших обставин, що мають значення для розслідування кримінального провадження, допитуються особи, які брали участь у легалізації. Практика показує, що при скоєнні злочину в складі групи або злочинної організації більш змістовними є показання осіб, роль яких у діяльності цих структурних формувань незначна або осіб, які сприяли досягненню загального злочинного результату, не будучи при цьому обізнаними про незаконне

походження доходів, а також осіб, яких використовували «в темну».

Проведення допиту – це мистецтво, яким хороший слідчий повинен володіти повною мірою, а його інструментами в цій справі є тактичні прийоми. Тактичний прийом допиту – це певна поведінка слідчого або його найбільш оптимальні, ефективні дії, що застосовуються з метою отримання від допитуваного достовірних і повних показань [2]. Тактичні прийоми не регламентуються законом, їх застосування залежить від конкретних обставин кримінального провадження, наявних слідчих ситуацій, особистості допитуваного, його позиції і т. п. Так, за безконфліктної слідчої ситуації, коли допитуваний: «не грає в мовчанку» посилаючись на норми Конституції України, свою погану пам'ять і т. п.; не намагається заплутати слідство, навести його на помилковий слід і т. п., слідчий повинен володіти тактичними прийомами допиту, спрямованими на надання допомоги допитуваному щодо відновлення тих подій, які цікавлять слідство у зв'язку з розслідуванням легалізації (відмивання) доходів, отриманих злочинним шляхом, в умовах використання віртуальних валют.

Основними тактичними прийомами, спрямованими на встановлення істини у процесі допиту в даній ситуації, можуть бути наступні [6]:

- постановка уточнюючих і конкретизуючих питань;
- використання асоціативних зв'язків з подіями, з певними особами, предметами;
- пропозиція зробити замальовку, план;
- пропозиція детально відтворити не тільки обставини, пов'язані з самою подією, але й обставини, які передують їй, подальші обставини та події;
- пропозиція відтворити ті чи інші обставини у зворотній послідовності;
- пропозиція детально розповісти не лише про обставини, що складають предмет допиту, але й про інші обставини, пов'язані з ними за часом, місцем, особами, які брали в них участь.

У безконфліктній ситуації тактичні прийоми в цілому спрямовані на активізацію розумової діяльності опитуваного, відновлення забутого.

На відміну від безконфліктних слідчих ситуацій при проведенні допитів, конфліктним ситуаціям у спеціальній криміналістичній літературі приділялося більше уваги. Дане питання досліджували такі вчені, як Р. Белкін, В. Комарков, О. Леві, О. Соловйов та ін., які дійшли висновку, що в разі конфліктної ситуації допиту особливу увагу слід приділити наступним тактичним прийомам [5; 9; 10; 13]:

- раптова постановка питань, яка досягається шляхом: імітації непоінформованості дівнавача на попередній стадії вільної розповіді з наступною раптовою постановкою питання, яке свідчить про обізнаність дівнавача стосовно події злочину та його учасників; постановки прямих питань відразу ж при виявленні нервозності в поведінці допитуваного, його «обмовок», виявленні протиріч у показаннях;
- несподіване пред'явлення допитуваному документів – речових доказів;
- попередня перевірка дівнавачем можливих варіантів помилкових показань та їх раптове спростування відразу ж після їх отримання;
- максимальна деталізація показань та їхній аналіз під час допиту з метою виявлення й демонстрації протиріч;
- залишення допитуваного в невіданні щодо обсягу доказової та орієнтуючої інформації, якою володіє дівнавач;
- пред'явлення доказів за наростаючою силою їхнього впливу на допитуваного;
- пред'явлення спочатку ключового доказу, яке супроводжується поясненням того, що даний доказ не єдиний;
- допущення легенди (допитуваному дається можливість викласти свою позицію й аргументацію, яка містить завідомо неправдиві відомості). Після завершення даного прийому використовуються прийоми активного викриття допитуваного;
- негайне припинення брехні – прийом, зворотний попередньому, – будь-яка брехня допитуваного негайно й аргументовано прискікається;
- прийом непрямого допиту чи відволікання уваги (заздалегідь знаючи про те, що правдивої відповіді на основне питання, яке цікавить слідство, не буде, з метою маскуванню задається ряд інших питань, які здаються допитуваному такими, що не відносяться без-

посередньо до події злочину). Зокрема, це питання, що стосуються особи допитуваного, його взаємовідносин з іншими особами, розподілу грошових коштів, способу життя учасників злочинних груп, їх характеристик, характеру моральних норм, авторитету і наявності конфліктів; при цьому дізнавач має можливість отримати непрямі відповіді на питання, які його цікавлять;

- прийом переривання допиту: на кілька хвилин чи годин – для з'ясування додаткових обставин, перевірки викладених відомостей або імітації такої перевірки у разі її неможливості чи невдачі, а також для того, щоб у деяких випадках дати допитуваному можливість оцінити доводи й докази, пред'явлені дізнавачем, проконсультуватися з адвокатом; на кілька днів – як з метою перевірки викладених відомостей, так і з метою повторного деталізованого з'ясування всіх обставин та виявлення протиріч;

- зміна питань при повторних допитах, задавання їх в різнобій;

- демонстрація в ході допиту поінформованості дізнавача, в тому числі про: характеристики допитуваної особистості та її біографії, вчинки, характер конфліктів між різними учасниками групи і т.д.;

- пропозиція допитуваному повторити розповідь в іншій послідовності, якщо виникло припущення, що показання попередньо завчені;

- при розслідуванні багатоепізодної справи – почати допит з епізоду, в якому допитуваний брав максимальну участь;

- при з'ясуванні в допитуваного ступеня участі в діяльності злочинної структури інших осіб – почати з отримання інформації про тих осіб, з якими в допитуваного склалися неприяні відносини або були конфлікти;

- у тих випадках, коли показання допитуваного характеризуються неконкретністю і розпливчатістю (це, зокрема, може бути ознакою їх помилковості) доцільно запропонувати намалювати схему подій, що відбувалися;

- використання протиріч між різними показаннями чи фактами, що повідомляються допитуваним, та встановленими слідством фактами;

- з'ясування контрольних даних, що дозволяють перевірити повідомлені відомості;

- застосування звукозапису та відеозйомки, що допомагають не лише спростувати ймовірну заяву про неправильність протоколювання показань, але й здійснюють стримувальний вплив при появі установки на відмову від правдивих показань або на їх зміну;

- задавання питань від загального до конкретного, що ускладнює допитуваному можливість відтворювати заздалегідь підготовлені неправдиві показання;

- роз'яснення дізнавачем значення пред'явлених доказів, що особливо важливо у випадку отримання доказів з використанням техніко-криміналістичних засобів;

участь у проведенні допиту спеціалістів в тих випадках, коли в процесі допиту доводиться порушувати питання, які потребують спеціальних знань, при цьому тільки спеціаліст може правильно оцінити показання допитуваного і допомогти дізнавачу сформулювати адекватні питання;

- використання зміни темпу допиту: уповільнений темп може застосовуватися в процесі деталізації показань, підготовки до пред'явлення доказів та постановки раптових питань, а прискорений темп допиту ускладнює допитуваному встановлення зв'язку між істинними і помилковими повідомленими фактами та дозволяє краще використовувати протиріччя в його показаннях;

- використання різного роду негативних обставин, виявлених у процесі попередніх слідчих дій або даного допиту (повідомлення допитуваним відомостей, які вочевидь суперечать відомим фактам або можливостям людини і т. д.);

- усунення мотивів неправдивих показань.

Допит на початковому етапі розслідування легалізації (відмивання) доходів, отриманих злочинним шляхом, в умовах використання віртуальних валют, – це «битва умів», в якому і слідчий, і допитуваний прагнуть отримати інформацію про тактичну і стратегічну позиції один одного.

Мета слідчого – заручитися підтримкою допитуваного, спробувати налагодити з ним контакт, створивши при цьому в допитуваного враження того, що він рутинно виконує свою роботу і йому не особливо важливий її результат. Приспавши пильність допитуваного, викликавши в нього помилкове відчут-

тя недосвідченості слідчого, його незацікавленості у цих заходах, формальності допиту, необхідно підштовхнути допитуваного до того, щоб він сам, у довільній формі, виклав бачення обставин справи, які цікавлять слідство. Такий підхід, при правильному застосуванні комплексу тактичних прийомів, розслаблює допитуваного, викликає його прихильність до слідчого, дозволяє відчувати себе «у своїй тарілці». При проведенні допиту за таких обставин навіть кілька загальних фраз, сказаних допитуваним, можуть надати слідчому необхідну інформацію, яка виходить за рамки наявних у слідчого даних та повідомити про раніше невідомі епізоди злочину. Розглянутий тактичний прийом при розслідуванні легалізації (відмивання) доходів, отриманих злочинним шляхом, в умовах використання віртуальних валют є безцінним, оскільки на початковому етапі розслідування в розпорядженні слідчого знаходиться уривчаста й суперечлива інформація.

Слідчий повинен вміло розігрувати «карту свідка», коли особи, які підозрюються у скоєнні злочину, але яким ще не було пред'явлено звинувачення, можуть допитуватися як свідки. Свідок, згідно норм вітчизняного законодавства, має вужчі процесуальні права, ніж підозрюваний або обвинувачений. Дане обмеження також стосується й тієї інформації, яку йому може і повинен повідомити слідчий при проведенні допиту. При допиті свідка слідчий лише в загальних рисах може повідомити про зміст розслідуваного кримінального провадження, поставити питання в загальній формі, при цьому вимагаючи конкретики у відповідях. Така тактика дозволяє слідчому приховати рівень своєї недостатньої інформованості та обізнаності щодо розслідуваного кримінального провадження. Водночас, якщо відносно окремих епізодів слідчий володіє повною інформацією, то він може спеціально деталізувати свої питання, з метою демонстрації допитуваному своєї поінформованості. В даному випадку слід дотримуватися балансу, необхідно чергувати конкретизовані питання із загальними, з метою створення у допитуваного необхідної для слідчого цілісної картини повної поінформованості, в іншому випадку навіть пара конкретизованих питань після двадцяти загальних можуть привести до зворотного результату. Відзначимо, що всі наступні допити повинні базуватися на постановці уточнюю-

чих питань, послідовній конкретизації вже заданих раніше питань, з урахуванням тієї інформації, яка стає відома слідству в процесі розслідування.

При наявності в показаннях допитаних істотних протиріч слідчий, згідно ч. 9 ст. 224 КПК України має право провести одночасний допит двох чи більше вже допитаних осіб для з'ясування причин розбіжностей у їхніх показаннях. На початку такого допиту встановлюється, чи знають викликані особи одна одну і в яких стосунках вони перебувають між собою. Свідки попереджаються про кримінальну відповідальність за відмову від давання показань і за давання завідомо неправдивих показань, а потерпілі – за давання завідомо неправдивих показань [8]. Варто відзначити, що згідно з даними слідчої та судової практики слідчі вважають за краще не вдаватися до одночасного допиту двох чи більше вже допитаних осіб.

Наявна ситуація, на нашу думку, пов'язана або з малодосвідченістю слідчих кадрів, які розслідують справи про «відмивання» злочинних доходів, або, як зазначається в окремих наукових джерелах, з низькою ефективністю даної дії, яка полягає в особливостях самого складу злочину, де фактично немає потерпілого (фізичної особи), а учасники одночасного допиту – особи, які спільно здійснювали злочинну діяльність або сприяли цьому, будуть прикривати один одного, вигороджувати і т. д. Незважаючи на це, проведення одночасного допиту буде доцільним: по-перше, при наявності безконфліктної ситуації, коли тактичні прийоми в цілому спрямовані на активізацію розумової діяльності опитуваного, одночасний допит дозволить допитуваним більш повно відтворити картину подій, які цікавлять слідство; по-друге, за наявності конфліктної ситуації слідчий може створити або загострити конфлікт між допитуваними та підняти рівень їх емоційної напруженості, домогтися того, що на тлі цього вони почнуть вигороджувати себе за рахунок іншого.

Ми повністю солідарні з висновками, які сформулював О. Коляда [4, с. 86–87] щодо питання, яке досліджується у статті. Дані висновки полягають у тому, що оскільки основна мета одночасного допиту – усунення протиріч у показаннях раніше допитаних осіб, слідчий в ході даної слідчої дії повинен задавати учас-

никам допиту питання, спрямовані на підтвердження або спростування не їхніх власних показань, а показань іншої особи. Якщо особа надає відповідь, спрямовану проти позиції іншого учасника одночасного допиту, слідчому необхідно, не ставлячи питань «проти-лежному» учаснику, задати декілька уточнюючих (але не навідних) питань тій особі, яка повідомила важливу для розслідування інформацію. При цьому не має визначального значення, яких обставин – основних чи другорядних – стосуються показання осіб в ході одночасного допиту. Найголовніше для слідчого – отримати від учасників показання, які будуть в цілому правильно й повно відображати картину подій, пов'язаних з легалізацією (відмиванням) доходів. Слідчий під час одночасного допиту може встановити, які аргументи особа наводить з метою відстоювання своєї позиції, яким чином намагається вплинути на хід досудового розслідування і т. п. У той момент, коли особі надається можливість задавати питання іншому учаснику одночасного допиту, вона може «розкритися», і непрямим чином, через питання, продемонструвати свою злочинну обізнаність чи іншу зацікавленість в тому, щоб злочин залишився нерозкритим. Це можна оцінити за загальним напрямком поданої інформації: якщо особа «уникає теми», намагається перевести одночасний допит на дослідження другорядних питань або деталей, які не мають відношення до розслідуваної справи, то в міру такого віддалення обернено пропорційно зростає ймовірність причетності особи до легалізації (відмивання) доходів, отриманих злочинним шляхом. В цілому, результат одночасного допиту повністю залежить від проведеного слідчим психологічного аналізу допитуваних, їх способу життя, життєвих позицій, визначення «больових точок» і т. д., і, в кінцевому рахунку, загального вміння використовувати отриману інформацію під час одночасного допиту.

Скоєні злочини, пов'язані з «відмиванням» злочинних доходів, завжди характеризувалися високим рівнем їх підготовки, професіоналізмом учасників, використанням окремих осіб для виконання найнебезпечнішої роботи, яка не може бути проведена без розкриття їх особистості, «втемну», з наданням мінімуму інформації, приховуванням незаконного походження доходів і т. д. У зв'язку з цим, для проведення результативного для слідст-

ва допиту, слідчий повинен вміти використувати методи рефлексивного управління.

Рефлексивне управління дозволяє робити високоймовірнісні висновки не лише на основі наявної у слідчого інформації, а й виходити за її межі, всесторонньо імітуючи можливі варіанти конфліктної поведінки конфронтуючої сторони та передбачити можливі варіанти поведінки (контр-дії) конфліктуючих суб'єктів. Тут же доречно зауважити, що слідчий, який розслідує справи про легалізацію (відмивання) доходів, одержаних злочинним шляхом, повинен, безсумнівно, перевершувати в рефлексії підозрюваного (обвинуваченого) [7, с. 82]. На нашу думку, при розслідуванні легалізації (відмивання) доходів, отриманих злочинним шляхом, в умовах використання віртуальних валют, слідчий у своєму «арсеналі» рефлексивного управління повинен мати два основних інструмента. Зміст першого полягає у здатності маневрувати документарною інформацією, тобто при допиті спростувати позицію допитуваного вчасно пред'явленими фактами за окремими епізодами розслідування, проектуючи при цьому отримані показання на інші епізоди, які слідство ще не спроможне підтвердити документарно. Зміст другого інструменту полягає в оперуванні інформацією, яка не може бути підтверджена або спростована опитуваним, але при цьому її використання створює необхідну для слідчого «атмосферу» допиту. Використання другого інструменту можливе лише в тих випадках, коли легалізацією (відмиванням) доходів, отриманих злочинним шляхом, в умовах використання віртуальних валют займалася група осіб, при цьому кожна особа виконувала суто свою роль у «відмиванні» та повною мірою володіла лише окремим блоком необхідної їй для «роботи» інформації. У цьому випадку слідчий може оперувати як підтвердженою, так і вірогідною інформацією, демонструючи свою обізнаність про дії інших осіб та створюючи навколо допитуваного обстановку «карткового будиночка», який почав розсипатися.

Слід зазначити, що використовуючи інструменти рефлексивного управління слідчий повинен виявляти особливу обережність, інформування опонента в ході допиту повинно бути поступовим і враховувати результати оперативного аналізу не лише тих відомостей, які повідомляє допитуваний, але і його поведінки, реакції на поставлені питання. Як-

ість використання тактичних прийомів проведення допиту та інших слідчих (розшукових) дій обумовлюється теоретичною і практичною підготовкою слідчого, напрацьованим досвідом. Нажаль, слід констатувати той факт, що стан, у якому опинилися українські правоохоронні органи в зв'язку з перманентним проведенням реформ, не дозволяє ефективно виконувати покладені на них функції. Дана теза також відноситься і до слідчих підрозділів, які розслідують легалізацію (відмивання) доходів, отриманих злочинним шляхом, в умовах використання віртуальних валют. Багато професіоналів-слідчих, які мають колосальний професійний досвід, покинули лави правоохоронців та перейшли працювати до приватного сектору, а кадровий склад, що залишився, ще не має достатнього досвіду проведення слідчих (розшукових) дій, йому не вистачає практики і, загалом, він більше звик вчитися на власних помилках, ніж на чужих.

ВИСНОВКИ

Вивчення матеріалів кримінальних проваджень щодо легалізації (відмивання) доходів, отриманих злочинним шляхом, зокрема протоколів допитів, показує, що, нажаль, слідчі часто не готуються до проведення даної слідчої (розшукової) дії, про що свідчать досить

поверхневі відомості, зафіксовані в протоколах. Вважаємо, що основною помилкою слідчих у даній ситуації є те, що вони не складають плану допиту, не продумують питань, які необхідні для з'ясування обставин справи. Все це не тільки значно збільшує витрати робочого часу слідчого, але й підриває довіру до слідчих органів та викликає справедливе обурення громадян низьким рівнем організації роботи. Разом з тим, підготовка до допиту має величезне значення, і якщо слідчий не визначив предмета майбутнього допиту, не склав переліку конкретних питань та не продумав чітких формулювань, то він позбавляється можливості отримання вичерпної інформації [14, с. 59]. Така ситуація вимагає кардинальної зміни. На нашу думку, слідчим необхідно підвищувати свій теоретичний та практичний рівень підготовки, особливу увагу слід приділяти самоосвіті, перейманню досвіду у обізнаних колег, цілеспрямовано працювати над допущеними в процесі розслідування помилками. В цьому випадку фіксація проведення допиту за допомогою засобів відео- та аудіозапису є актуальною, оскільки не лише підвищує доказове значення показань та нівелює спроби допитуваних в майбутньому відмовитися від власних показань, а й дозволяє слідчому проаналізувати свої дії під час допиту, визначити їх недоліки, знайти шляхи усунення.

СПИСОК ВИКОРИСТАНИХ ДЖЕРЕЛ / REFERENCES

1. Gabrelyan, A. (2020). Object of offensive provided by Art. 181-1 the code of Ukraine about administrative offences «consuming prostitution». *ScienceRise: Juridical Science*, 3(13), 27–33. doi: 10.15587/2523-4153.2020.213796
2. Gerasimov, I., Drapkin, Ja., & Ishhenko, E. (2000). *Kriminalistika* [Forensics]. Moscow: Vysshaja shkola (in Russian)
[Герасимов, И., Драпкин, Я., & Ищенко, Е. (2000). *Криминалистика*. Москва: Высшая школа].
3. Habrelian, A. (2007). Protypravna povedinka nepovnitnikh: problemy ta shliakhy yikh vyrishennia [Protypravna povedinka nepovnitnikh: problemy ta shliakhy yikh vyrishennia]. *Aktual'nye problemy kriminologii i kriminal'noj psihologii* (p. 129–133). Odesa: Fenyks (in Ukrainian)
[Габрелян, А. (2007). Протиправна поведінка неповнолітніх: проблеми та шляхи їх вирішення. *Актуальные проблемы криминологии и криминальной психологии* (с. 129–133). Одесса: Феникс].
4. Koljada, A. (2010). *Rassledovanie legalizacii (otmyvanija) dohodov, poluchennyh prestupnym putem* [Investigation of legalization (laundering) of proceeds from crime] (Doctoral dissertation). Moscow (in Russian)
[Коляда, А. (2010). *Расследование легализации (отмывания) доходов, полученных преступным путем* (Кандидатская диссертация). Москва].

5. Komarkov, B. (1976). Taktika doprosa [Interrogation tactics]. Har'kov: Har'kovskij juridicheskiy institut (in Russian)
[Комарков, В. (1976). *Тактика допроса*. Харьков: Харьковский юридический институт].
6. Konovalova, V. (1999). *Dopros: taktika i psihologija* [Interrogation: tactics and psychology]. Har'kov: Konsum (in Russian)
[Коновалова, В. (1999). *Допрос: тактика и психология*. Харьков: Консум].
7. Kosarev, S. (2014). Nekotorye osobennosti rassledovaniya legalizacii (otmyvaniya) dohodov, poluchennyh prestupnym putem [Some features of the investigation of legalization (laundering) of proceeds from crime]. *Vestnik Sankt-Peterburgskoj juridicheskoy akademii*, 3(24), 80–83 (in Russian)
[Косарев, С. (2014). Некоторые особенности расследования легализации (отмывания) доходов, полученных преступным путем. *Вестник Санкт-Петербургской юридической академии*, 3(24), 80–83].
8. Kryminalnyi protsesualnyi kodeks Ukrainy [Criminal Procedure Code of Ukraine] (Ukraine), 13 April 2012, No 4651-VI. Retrieved March 1, 2021, from <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/4651-17> (in Ukrainian)
[Кримінальний процесуальний кодекс України (Україна), 13 квітня 2012, № 4651-VI. Актуально на 01.03.2021. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/4651-17>].
9. Levi, A. (1987). *Poluchenie i proverka pokazanij sledovatelem* [Receipt and verification of testimony by the investigator]. Moscow: Juridicheskaja literatura (in Russian)
[Леви, А. (1987). *Получение и проверка показаний следователем*. Москва: Юридическая литература].
10. Livshic, E., & Belkin, R. (1997). *Taktika sledstvennykh dejstvij* [Investigative tactics]. Moscow: Novyj Yurist (in Russian)
[Лившиц, Е., & Белкин, Р. (1997). *Тактика следственных действий*. Москва: Новый Юрист].
11. Moroz, S., & Gabrelya, A. (2016). Aktual'nye problemy formirovaniya instituta chastnyh ispolnitelej v Ukraine [Actual problems of formation of private executors institute in Ukraine]. *Traektoriya nauki*, 7, 11–19 (in Russian)
[Мороз, С., & Габрелян, А. (2016). Актуальные проблемы формирования института частных исполнителей в Украине. *Траектория науки*, 7, 11–19].
12. Natsionalna akademiia vnutrishnikh sprav. (2016). *Provadzhennia slidchykh (rozshukovykh) dii* [Conducting investigative (search) actions]. Retrieved May 1, 2021, from https://arm.naiu.kiev.ua/books/public_html/lections/lecture10_3.html (in Ukrainian)
[Національна академія внутрішніх справ. (2016). *Проведження слідчих (розшукових) дій*. URL: https://arm.naiu.kiev.ua/books/public_html/lections/lecture10_3.html].
13. Solov'ev, A. (1974). *Dopros svidetelya i poterpevshego* [Interrogation of a witness and a victim]. Moscow: n. d. (in Russian)
[Соловьев, А. (1974). *Допрос свидетеля и потерпевшего*. Москва: n. d.].
14. Usmanov, U. (2001). *Taktika doprosa na predvaritel'nom sledstvii* [Interrogation tactics at the preliminary investigation]. Moscow: Prior (in Russian)
[Усманов, У. (2001). *Тактика допроса на предварительном следствии*. Москва: Приор].